

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ТЕРЕЩЕНКО Ольга Василівна

УДК: 330.342.14

**МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ В УМОВАХ
ВІДКРИТОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2023

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано у Вищому навчальному закладі «Національна академія управління» (м. Київ)

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Косова Тетяна Дмитрівна,
Національний авіаційний університет (м. Київ)
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри фінансів, обліку та
оподаткування

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Житар Максим Олегович,
ПЗВО «Міжнародний європейський університет»
(м. Київ),
проректор з науково-педагогічної роботи

доктор економічних наук, доцент
Манжура Олександр Васильович,
Полтавський університет економіки і торгівлі
(м. Полтава),
проректор з науково-педагогічної роботи

Захист дисертації відбудеться «23» лютого 2023 р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.062.02 у Національному авіаційному університеті за адресою: 03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1 ауд. 1.334.

З дисертацією можна ознайомитись на сайті <https://nau.edu.ua> та у Науково-технічній бібліотеці Національного авіаційного університету за адресою: 03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

Автореферат розіслано «20» січня 2023 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.М. Кравчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В Україні розмови про лібералізацію валютного ринку тривають вже друге десятиліття, але усі спроби виявлялися невдалими, а результати шоковими через непослідовність заходів реформування і відсутність необхідних умов. У поточний час після отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, лібералізація валютних відносин стала, з одного боку, обов'язком нашої країни щодо забезпечення вільного руху капіталу, з іншого - реальністю, що потребує узагальнення, критичної оцінки і переосмислення, яке ускладнюється умовами широкомасштабної війни з рф.

Періодичні кризи валютно-економічних відносин характерні як для світової економіки загалом, так і для окремих національних господарств. Їх негативними наслідками є: зростання обсягів державного боргу, дисбаланс експорту-імпорту, витрачання офіційних валютних резервів, збільшення рівня доларизації грошової маси. У сукупності вони становлять значну загрозу економічній безпеці країни на фоні недосконалості інституціонального середовища валютного ринку і обумовлюють необхідність підтримки міжнародних фінансових організацій, особливо в умовах воєнного стану. Вихід із кризи валютно-економічних відносин супроводжується скороченням ВВП, зростанням збитків суб'єктів господарювання, зниженням життєвого рівня населення. Тому на порядку денному стоїть передбачення валютних криз, розробка превентивних заходів, які мають бути системно представлені в антикризових стратегіях держави.

Актуальність теми дисертації визначає необхідність з'ясування джерел виникнення криз валютно-економічних відносин, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, які дозволять обрати дієві регулятори і важелі антикризової економічної політики, а також визначити ключові параметри національної економіки, на які вплине лібералізація валютного ринку.

Питання регулювання розвитку валютних ринків і відкритої економіки були предметом дослідження зарубіжних вчених, таких, як: Бітар Й. [*Bitar J.*], Ціаіан П. [*Ciaian P.*], Дао Т. [*Dao T.*], Діброва А. [*Dibrova A.*], Гроарти Ф. [*Groarty F.*], Ішікава М. [*Ishikawa M.*], Канс А. [*Kancs A.*], Кхадемаломоом С. [*Khademalomoom S.*], Нараянб П. [*Narayanb P.*], Райцаніова М. [*Rajcaniova M.*], Ші Я. [*Shi Q.*], Сун Х. [*Sun X.*], Уряухарт А. [*Urquhart A.*].

Значний вклад у розв'язання проблем регулювання розвитку валютного ринку в умовах відкритості національної економіки зробили такі вітчизняні вчені: Антипенко Н. В., Ареф'єва О. В., Головченко О. Ю., Гриценко А. А., Дмитрук Б. П., Житар М. О., Завгородня О. О., Іващенко А. І., Касьянова Н.В., Князева Т. В., Косова Т.Д., Лемішко О.О., Манжура О.В., Овсюк Н.В., Пілецька С. Т., Смерічевський С.Ф., Чумаков А. Г., Ярошевська О. В.

Однак, попри наявність значної кількості робіт, недостатньо дослідженими залишаються проблеми впровадження інноваційних механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки, нових форм державної підтримки його розвитку і державно-приватного партнерства, стратегічного та міжгалузевого підходів. Актуальність досліджуваної в дисертації проблеми удосконалення інституціонально-економічних механізмів

регулювання розвитку валютного ринку в умовах відкритості національної економіки, її теоретичне і практичне значення зумовили вибір теми дослідження, його мету та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконувалася відповідно до плану науково-дослідних робіт: ВНЗ «Національна академія управління» за темою: «Інноваційно-інвестиційні чинники сталого соціально-економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0116U003934, 01.09.2015-30.06.2020); Національного авіаційного університету за держбюджетними темами: «Формування механізму економічного розвитку підприємства на галузевому та державному рівнях» (державний реєстраційний номер 0118U100087, 01.09.2018-30.06.2021); «Функціональні складові моделі фінансового забезпечення сталого розвитку авіаційної галузі України» (державний реєстраційний номер 0119U103609, 01.01.2020 - 31.12.2023), у рамках яких автором розроблено державні механізми регулювання діяльності підприємств на валютному ринку в умовах відкритості національної економіки, механізми фінансового забезпечення сталого розвитку авіаційної галузі України на основі здійснення зовнішньоекономічної діяльності і валютних операцій.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки.

Відповідно до визначеної мети в дисертаційній роботі поставлено й вирішено такі завдання:

формалізувати системний підхід до обґрунтування ,категорії «механізми регулювання валютного ринку національної економіки»;

систематизувати форми і методи регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки;

обґрунтувати концепцію удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки;

провести діагностику статичних і динамічних показників відкритості національної економіки;

визначити особливості валютного ринку як об'єкта регуляторної політики держави в умовах відкритості національної економіки;

оцінити стан і перспективи регулювання валютного ринку національної економіки в умовах інтеграції до ЄС;

довести доцільність лібералізації валютного регулювання та формалізувати трансмісійні механізми її впливу на функціонування національної економіки;

запропонувати стратегічні та антикризові механізми валютного регулювання і безпеки національної економіки;

обґрунтувати інноваційні та поведінкові механізми валютного регулювання національної економіки.

Об'єктом дослідження виступають процеси регулювання розвитку валютного ринку в умовах відкритості національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні основи і практичні засади удосконалення механізмів регулювання розвитку валютного ринку в умовах відкритості національної економіки.

Методи дослідження. Теорія й методика дослідження ґрунтуються на фундаментальних положеннях сучасних економічних теорій. У роботі використовувалися такі методи: системний підхід (для трактування світової, національної економіки, валютного ринку як систем і підсистем); класифікація (для виділення типів національних економік як об'єктів регулювання за різними ознаками); формалізація (для наочного представлення змісту валютного ринку, основних складових відкритості національної економіки, порядку розрахунку сукупної сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами, вузького і широкого підходів до трактування валютної безпеки держави, еволюції режиму обмінного курсу як інструменту регулювання національної економіки, валютно-курсової політики НБУ в системі регулювання національної економіки, системи показників оцінки валютної складової безпеки національної економіки); інституціональна теорія (для обґрунтування форм доступу до політичних і економічних ресурсів); концептуальний підхід (для обґрунтування концепції удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки); індекси та субіндекси (для оцінки складових і структури відкритості економіки); структурний аналіз (для оцінки розподілення країн світу за рівнем відкритості національних економік світу, питомої ваги експорту і імпорту товарів і послуг за регіонами світу); коефіцієнтний аналіз (для порівняння рівня процентних ставок за депозитами, для оцінки експортно-імпортних квот, доларизації); трендовий аналіз (для формалізації динаміки показників зовнішньоекономічної діяльності, кумулятивного індексу споживчих цін, міжнародних резервів України); кореляційно-регресійний аналіз (для побудови економіко-математичної моделі валютних очікувань); методи статистичних розподілень (для оцінки розподілення думок респондентів щодо очікувань рівня валютного курсу за окремими інтервалами).

Інформаційною базою дослідження є: дані офіційного сайту Національного банку України, Директиви ЄС і нормативно-правові акти України із валютного регулювання, звітні дані Державної служби статистики України, публікації в монографічних і періодичних виданнях вітчизняних і зарубіжних авторів щодо регулювання розвитку валютного ринку в умовах відкритості національної економіки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних та науково-методичних положень щодо удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки.

Основні положення, які відображають наукову новизну дослідження та виносяться на захист, такі:

удосконалено:

дефініцію валютної безпеки як індикатора зовнішньої і внутрішньої конкурентоспроможності національної економіки, її здатності протистояти зовнішнім валютним шокам і загрозам, валютним дисбалансам, порушенню

рівноваги на валютному ринку тощо. На відміну від існуючого вузького, пропонується широкий підхід до трактування валютної безпеки, який зводиться не лише до стану курсоутворення та стабільності національної грошової одиниці, але і до здатності автоматичного урівноваження платіжного балансу, достатності офіційних валютних резервів, гарантування стабільних надходжень іноземної валюти на внутрішній ринок високим експортним потенціалом та інвестиційною привабливістю країни;

трактування валютного ринку як підсистеми національної економіки, складної відкритої нерівноважної системи, яка: 1) полягає в опосередкуванні відносин із торгівлі валютними цінностями між його суб'єктами, у процесі взаємодії з іншими ринками (товарним, грошово-кредитним, фондовим) і відповідного механізму регулювання (державного та ринкового); 2) керується імпульсами, генерованими поведінкою суб'єктів валютного ринку; 3) є субординованою ієрархічною побудовою; 4) представлена гомогенним, гетерогенним, змішаним сегментами; 5) ґрунтується на виділенні зв'язків (прямих, зворотних, нейтральних) між суб'єктами валютного ринку (внутрішні) та валютного ринку з іншими ринками (зовнішні); 6) має матеріально-інформаційну природу; 7) має офіційний і неофіційний сектори. На відміну від існуючих трактувань, пропонується ґрунтується на основі єдності таких підходів: функціональний, поведінковий, ієрархічний, структурний, рефлексивний, інформаційний та генетичний;

механізми регулювання валютного ринку на основі лібералізації, під якою розуміють процеси поступової відміни валютних обмежень в умовах проведення національним регулятором політики інфляційного таргетування і плаваючого курсоутворення, мінімальної достатності валютних інтервенцій на шляху руху до кінцевої мети – забезпечення вільного руху капіталу і відкритості фінансових ринків за умови адаптивного використання інструментів захисту національної економіки у кризових ситуаціях. На відміну від існуючих підходів, формалізовано причинно-наслідкові зв'язки імпульсів лібералізації валютного регулювання та функціонування національної економіки є: на інвестиційному ринку (покращення інвестиційного клімату, підвищення привабливості національної економіки для іноземного інвестування; зростання пропозиції прямих і портфельних інвестицій за рахунок вільного руху капіталу), у реальному секторі (імпорт інновацій, нової техніки і технологій у процесі іноземного інвестування; економія трансакційних і курсових витрат за операціями експорту-імпорту товарів, робіт, послуг), у фінансовому секторі національної економіки (спрощення доступу до ресурсів міжнародних ринків капіталу; збільшення ємності внутрішнього валютного ринку; інтенсифікація конкуренції, яка приводитиме до здешевлення вартості ресурсів фінансового і валютного ринків; упровадження нових банківських технологій, зростання капіталізації банківської системи за рахунок проникнення іноземного капіталу; розширення асортименту банківських послуг та покращення їх якості);

методичний підхід до комплексної оцінки рівня валютної безпеки шляхом доповнення діючої системи із шести показників двома додатковими показниками - різниця між процентними ставками за депозитами у доларі США

та у гривні, рівень доларизації валового внутрішнього продукту. Перевагою першого є менша інформаційна асиметрія порівняно з різницею між форвардним і офіційним курсом гривні, перевагою другого – демонстрація того, яка частина валового внутрішнього продукту обслуговується грошовою масою в іноземній валюті. На відміну від існуючих, запропоновані показники є індикаторами валютного ринку, точковий вплив на які дозволить спрогнозувати зміну макро-показників економіки в умовах її відкритості, визначити імовірність виникнення валютних криз та попередити їх;

дістало подальшого розвитку:

концепцію удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки в частині мети, методологічної основи, середовища регулювання валютного ринку, яке характеризується обмеженою раціональністю поведінки індивідуальних суб'єктів і колективною нераціональністю; стихійністю; неефективністю; іманентністю аномалій, періодичних криз; асиметрією, недостовірністю, неповнотою інформації, можливістю маніпулювання нею; емоціональністю прийняття рішень і когнітивним дисонансом учасників валютних відносин; стадною поведінкою і валютною панікою. На відміну від існуючих підходів, в основу запропонованої концепції покладено ідею створення оптимальних умов для поступального розвитку вітчизняної економіки, інтеграції України до світової валютно-економічної системи, забезпечення сталого функціонування відкритого валютного ринку, захисту від шоківих збурень на міжнародних та внутрішньому валютних ринках за умов дотримання цільових таргетів валютної безпеки держави;

поняття відкритості національної економіки як середовища функціонування валютного ринку – це: по-перше, продукт еволюції світової економічної системи в умовах глобалізації, що характеризується посиленням взаємопов'язаності різних ланок міжнародної економіки, їх інтерналізацією, виникненням транснаціональних корпорацій, по-друге, ознака відкритої економіки, під якою розуміється система організації господарського життя, що забезпечує залучення національних економік у світову економіку на основі конкурентного підходу до здійснення зовнішньоекономічної діяльності з боку окремих економічних суб'єктів при збереженні державного контролю. Перевагою запропонованого підходу є виділення складових відкритості національної економіки, які є об'єктами державного регулювання, - зовнішньоторговельна відкритість, фінансова відкритість, відкритість ринків капіталу та функціональна відкритість. Цілеспрямований вплив за результатами їх кількісної і якісної оцінки сприятиме зміцненню внутрішньої і зовнішньої конкурентоспроможності національної економіки;

механізми регулювання валютного ринку на основі біхевіоризму, які полягають у стимулюванні рефлексивної поведінки, коли вибір економічних агентів є вільним і усвідомленим, а також комунікативної політики національного регулятора, покликаною створювати спокійну, беземоційну обстановку, упереджувати валютну паніку і ажіотаж задля забезпечення стабільності національної грошової одиниці, зниження ризиків опортуністичної

поведінки, порушення валютного законодавства, конфліктів у системі «принципал-агент» тощо. Перевагою пропонованих механізмів є їх обґрунтування кореляційно-регресійним моделюванням взаємозв'язку курсових очікувань на рік вперед із фактичним поточним валютним курсом і фактичним курсом долару США через 12 місяців, за результатами якого статистично доведено ірраціональність поведінки суб'єктів валютного ринку, залежність курсових очікувань від поточної ситуації на валютному ринку, динаміки курсу долару США та «надбавки за страх знецінення гривні»;

методичний підхід до розробки і реалізації валютно-курсової політики в Україні у рамках режиму інфляційного таргетування та плаваючого обмінного курсу, який виконує функції компенсації негативних зовнішніх валютних шоків та підтримки конкурентоспроможності товаровиробників, які реалізують продукцію на внутрішньому ринку, а також експортерів і імпортерів, за умови пріоритетності процентної ставки як основного інструменту грошово-кредитної політики НБУ при допоміжному характері валютних інтервенцій. На відміну від існуючих, пропонований підхід враховує закономірні об'єктивні процеси лібералізації національної економіки, валютного ринку, ґрунтується на переході України до гнучкого валютного курсоутворення в частині сприяння автоматичному вирівнюванню платіжного балансу, заміні подвійного його дефіциту подвійним профіцитом тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методик і рекомендацій щодо удосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку валютного ринку в умовах відкритості національної економіки. До результатів, які мають найбільше практичне значення, належать такі: методичні рекомендації зі створення системи управління валютним ризиком впроваджено авіаційним підприємством ТОВ «Авіатеч» (довідка №2-ндр від 14.01.2022); аудиторська фірма «Мульти-аудит» використовує в практичній діяльності для проведення аудиту прогнозованої фінансової звітності запропонований методичний підхід до стрес-тестування валютних ризиків (довідка № 11 від 17.01.2022); фахівці ОТП-банку використовують удосконалений методичний підхід до комплексної оцінки рівня валютної безпеки (довідка № 87-1/13 від 13.05.2022); керівництво підприємства ТОВ «ТІСИ» розглянуло і впровадило в практичну діяльність ризик-орієнтований підхід до управління зовнішньоекономічною діяльністю і валютними операціями (довідка № 07/02/22 від 07.02.2022); юридичні експерти адвокатського об'єднання «АКСІО» схвалили пропозиції щодо інноваційних механізмів валютного регулювання національної економіки в частині обігу криптовалют (віртуальних валют, цифрових валют), функціонування ринку *CBDC (Central Bank Digital Currency)* - цифрових валют центральних банків країн світу як віртуальної версії паперових грошей (довідка № 353 від 16.05.2022). Одержані здобувачем результати дослідження використано в навчальному процесі ВНЗ «Національна академія управління» при проведенні лекційних та практичних занять з навчальних дисциплін «Макроекономіка», «Інвестування», «Фінансовий ринок», «Центральний банк і грошово-кредитна

політика» (акт від 10.02.2022), а також Національного авіаційного університету під час викладання дисциплін «Основи функціонування економіки на мікро-, макро- та мезо- рівнях», «Стратегічне управління та інноваційний розвиток підприємства», «Міжнародні фінанси», «Центральний банк і грошово-кредитна політика» (довідка № 132-07/16 від 30.11.2021).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійних наукових досліджень автора, у якій викладено авторський підхід до вдосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку валютного ринку в умовах відкритості національної економіки. Внесок автора в роботи в співавторстві, наведено в списку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи були оприлюднені на 6 міжнародних науково-практичних конференціях: «Innovation management in marketing: modern trends and strategic imperatives» (Польща, Познань, 2018), «Global marketing: analysis and challenges of our time» (Грузія, Батумі, 2018), «Глобальний маркетинг: аналіз і виклики сучасності» (Київ, 2020), «World science: problems, prospects and innovations» (Канада, Торонто, 2021), «Business, Accounting, Management, Banking, Economic Security and Legal Regulation Research» (Київ, 2021), «Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення» (Київ, 2021), а також двох Всеукраїнських: «Сучасна національна економіка країни: проблеми, дослідження, перспективи» (Київ, 2017), «Реформування економічного та соціального розвитку суспільства» (Дніпро, 2021).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 14 наукових працях загальним обсягом 6,5 др. арк. (автору належить 4,92 др. арк.), з них 6 статей у наукових фахових виданнях України і виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, у т.ч. одна стаття – у зарубіжному виданні, обсягом 3,81 др. арк. (автору належить 2,55 др. арк.), 8 - матеріали конференцій обсягом 1,87 др. арк. (автору належить 1,55 др. арк.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст дисертації викладено на 196 сторінках друкованого тексту, включаючи 10 таблиць на 9 сторінках, 36 рисунків на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретичні засади механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки**» формалізовано системний підхід до обґрунтування категорії «механізми регулювання валютного ринку національної економіки»; систематизовано форми і методи регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки; обґрунтовано концепцію удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки.

Досліджено історичні аспекти формування національної економіки на базі статичного господарського порядку, притаманного Українській Радянській Соціалістичній Республіці як закритої економічної системи, нездатної до самоорганізації, саморегулювання, повністю керованою державою, що мала монополістичний характер і розвивалася екстенсивним шляхом.

Систематизовано ознаки класифікації національних економік як об'єктів регулювання та виділено її типи: за можливостями формалізації (лінійна (традиційна); нелінійна (циркулярна)), за ступенем розвитку зовнішніх зв'язків (закрита, відкрита), за здатністю до рівноваги (динамічна, стаціонарна), за господарським порядком (централізовано-адміністративна, перехідна (транзитивна), ринкова), за сферами економічних відносин (секторальна, регіональна, соціальна), за розміром (мала відкрита, велика відкрита економіка).

Визначено причинно-наслідкові зв'язки між відкритістю національної економіки та відкритою національною економікою. Виокремлено переваги і недоліки відкритих економік. Перевагами є: зростання добробуту країни, можливість перетоку природних і трудових ресурсів, використання конкурентних переваг, у тому числі завдяки створенню ТНК, а також досягнення світового економічного прогресу на мега рівні. Недоліками є: зростання ризиків функціонування національних економік менш розвинутих країн, загрози їх національній економічній безпеці, можливість економічної дискримінації менш розвинутих країн більш розвиненими, зростання волатильності макроекономічних параметрів національних економік і виникнення флуктацій на валютному ринку через переміщення короткострокового спекулятивного капіталу і потужних фінансових ресурсів ТНК, вразливість до зовнішніх кризових явищ.

Узагальнено фактори, які впливають на формування відкритої економіки в Україні. Ендогенними факторами є: деформована внутрішня структура та глибока рецесія національної економіки, низькі технологічні уклади, недовіра до банківських установ через їх масове банкрутство і втрату депозитів, інституціональна неспроможність фондового ринку, високий рівень тінізації економіки. До найважливіших факторів екзогенного порядку формування відкритої економіки в Україні слід віднести: тривалий військовий конфлікт з РФ та її повномасштабне вторгнення; підписання Угоди про Асоціацію з ЄС, участь у міжнародних економічних і фінансових організаціях, існування зовнішньоекономічної спеціалізації, значний експортний потенціал окремих видів економічної діяльності, потреба у зовнішніх боргових запозиченнях і корпоративному фінансуванні на зарубіжних ринках капіталу, попит на імпорт технологій тощо. Формалізовано валютний ринок як підсистему національної економіки, як складну відкриту нерівноважну систему, на основі єдності таких підходів: функціональний, поведінковий, ієрархічний, структурний, рефлексивний, інформаційний та генетичний. Елементами валютного ринку є: ланки (матеріально-речові валютні цінності, валютно-економічні відносини, механізми регулювання валютного курсу і валютних відносин (ринкові і державні)); товар (*традиційний* - валюта України; іноземна валюта; платіжні

документи та цінні папери, номіновані у національній, іноземній валюті або банківських металах; банківські метали, похідні фінансові інструменти та контракти, *інноваційний* – віртуальні (цифрові) валюти); суб'єкти (Національний банк України, банківські установи, їх клієнти (уключаючи банки-нерезиденти), міжбанківська валютна біржа, маркет-мейкери, маркет-юзери), суміжні ринки (товарний, фінансовий, грошово-кредитний, фондový), сегменти (легальний, тіньовий (підпільний, неформальний, інша неврахована діяльність).

Обґрунтовано концепцію удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки в частині мети, методологічної основи, середовища регулювання валютного ринку, напрямів дослідження, очікуваних результатів (рис. 1).

Рис. 1 - Концепція удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки

Основними механізмами регулювання відкритого ринку є саморегулювання та пруденційне макроекономічне регулювання, передусім, інструментами грошово-кредитної і валютної політики, у т.ч. лімітуванням валютної позиції банку. В основу дослідження покладено тезу про те, валютне регулювання є динамічним інститутом, який потужно розвивається одночасно з виникненням нових об'єктів.

У другому розділі «Узагальнення практики регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки» проведено діагностику статичних і динамічних показників відкритості національної економіки; визначено особливості валютного ринку як об'єкта регуляторної політики держави в умовах відкритості національної економіки; проведено оцінку стану і перспектив регулювання валютного ринку національної економіки в умовах інтеграції до ЄС.

Проаналізовано чотири групи індивідуальної відкритості національних економік країн світу за методологією Міжнародної торговельної палати, встановлено, що Україна входить до групи 3 (середня відкритість) і знаходиться на 57 місці із 75 країн світу. Проведений аналіз за групами країн дозволив зробити висновок, що трансформаційні економіки мають більшу відкритість порівняно з економіками розвинутих країн. Оцінка України у рейтингу відкритості становить 3,2 (рис. 2), а розмах варіації – від мінімальної оцінки (2,0 у Венесуели) до максимальної (5,6 у Сінгапура).

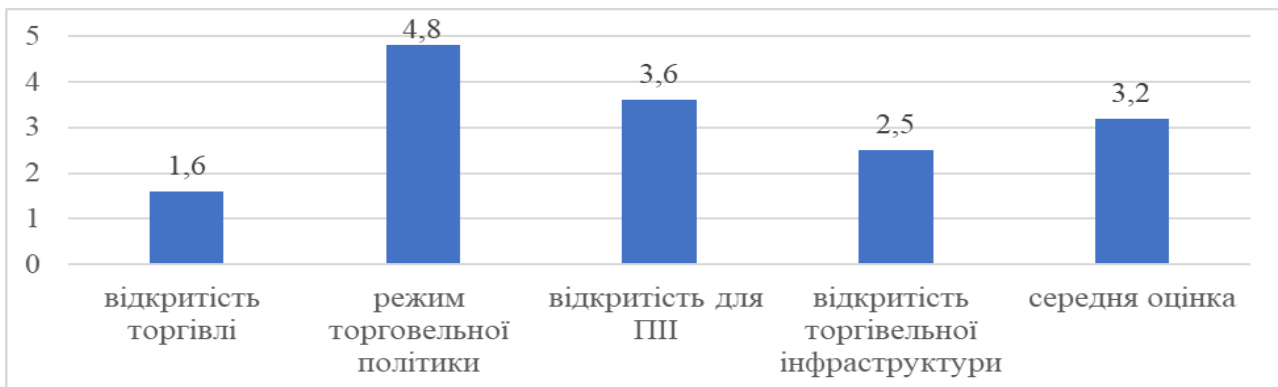

Рис. 2 – Оцінка основних компонентів індексу відкритості економіки України у 2020 році

Відкрита економіка України інституціонально сформувалася у другій половині 90-их років минулого століття. З тих пір у ній відбулися істотні кількісні і якісні зміни. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України відкритість економіки є одним із індикаторів, за яким оцінюється субіндекс зовнішньоекономічної безпеки. Протягом 1996-2020 років коефіцієнт відкритості національної економіки був доволі високим при середньому значенні 90,4%, у 2015-2020 років його значення скоротилося із 99,9% до 77,1%, тобто, від критичного до задовільного рівня економічної безпеки. Основною причиною є перевищення темпів зростання ВВП (у знаменнику показника) над гривневим еквівалентом суми експорту та імпорту у чисельнику показника.

Протягом аналізованого двадцятип'ятирічного періоду в одинадцяти періодах сальдо експорту та імпорту товарів було від'ємним і змінювалося за синусоїдою. На підставі трендового аналізу, який характеризується високими значеннями коефіцієнта множинної детермінації, виділено три етапи здійснення зовнішньої торгівлі товарами. На першому етапі (1996-2008 роки) сальдо описується параболою з гілками донизу,

$$y = -292,55x^2 + 3430,1x - 5505,2, \quad R^2 = 0,832 \quad (1)$$

на другому етапі (2009-2014 роки) і третьому етапі (2015-2020 роки) сальдо експорту та імпорту товарів описується параболою з гілками доверху.

$$y = 1559,4x^2 - 10588x + 10026, \quad R^2 = 0,7843 \quad (2)$$

$$y = 899,29x^2 - 7305,2x + 11838, \quad R^2 = 0,9184 \quad (3)$$

Таким чином, його динаміка на третьому етапі, пов'язаному з підписанням Угоди про Асоціацію з ЄС, свідчить, що національна економіка адаптувалася до нових умов і демонструвала здатність для подальшого зростання, спотворену повномасштабним військовим вторгненням РФ.

У дисертації удосконалено систему показників оцінки валютної складової безпеки національної економіки (рис. 3).

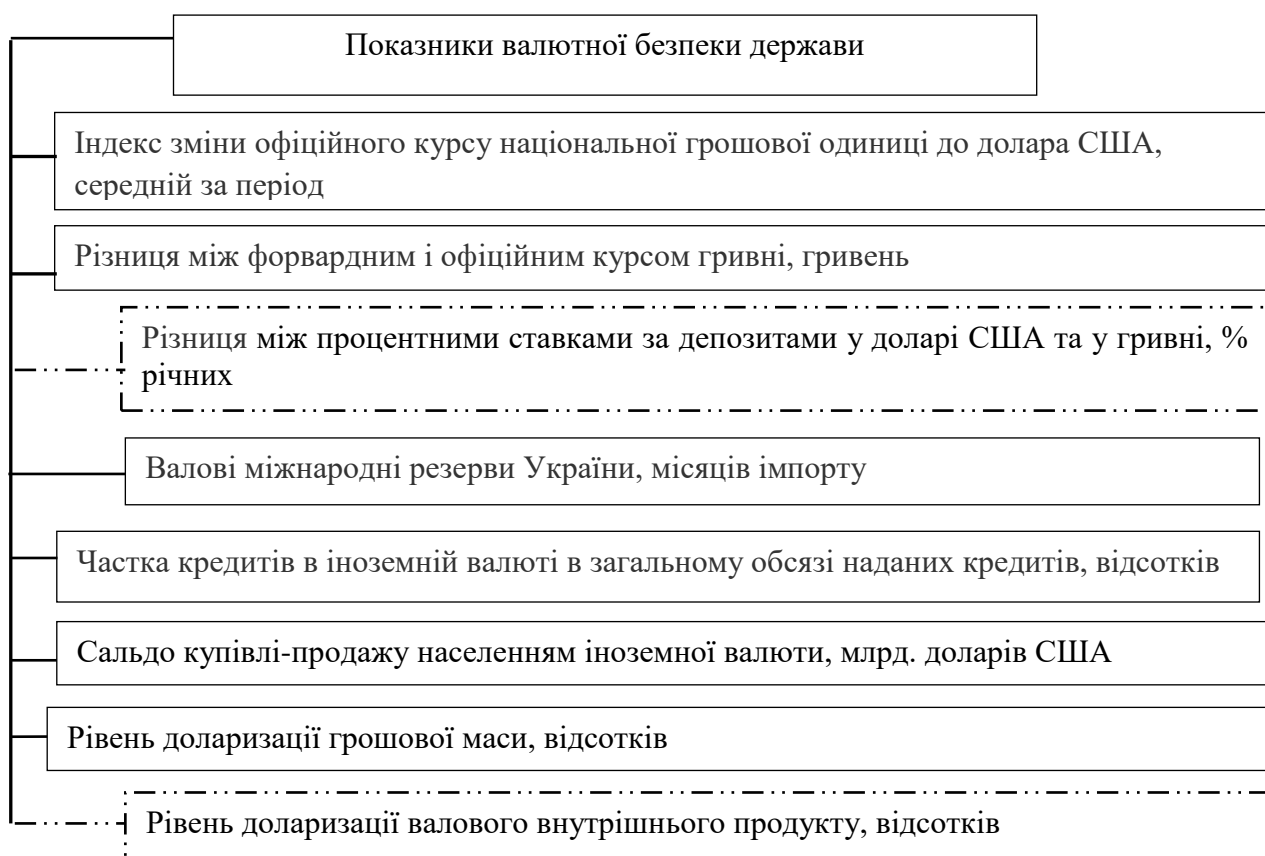

Рис. 3 – Система показників оцінки валютної складової безпеки національної економіки (існуючі і пропонувані)

Статистична оцінка індикаторів валютної безпеки протягом 2008-2020 років дозволила встановити: по-перше, співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів є чітким індикатором валютних криз, коли значення показника зростає до 60%, тоді як у передкризовий період воно майже вдвічі менше; по-друге, показник доларизації грошової маси змінювався в інтервалі 25%-33%, тобто розмах варіації є незначним, але у посткризовий період його рівень опускається нижче відмітки 30%; по-третє, рівень доларизації ВВП майже вдвічі менше показника доларизації грошової маси, характеризується більшою варіабельністю і має тенденцію до зростання у кризовий період і тенденцію до скорочення у період післякризового відновлення.

У третьому розділі **«Науково-практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки»** доведено доцільність лібералізації валютного регулювання та формалізувати трансмісійні механізми її впливу на функціонування національної економіки; запропоновано стратегічні та антикризові механізми валютного регулювання і безпеки національної економіки; обґрунтовано інноваційні та поведінкові механізми валютного регулювання національної економіки.

Розроблено пропозиції з усунення перешкод ефективного впливу на функціонування національної економіки трансмісійних механізмів лібералізації валютного регулювання необхідно: на інвестиційному ринку – забезпечувати протидію імпорту зовнішніх шоків, токсичних активів, спекулятивного капіталу, достатню транспарентність міжнародного руху фінансових потоків; у реальному секторі – перейти до техніко-технологічного його розвитку на інноваційній основі, залучати іноземних інвесторів у пріоритетні для національної економіки галузі, або «точки зростання»; у фінансовому секторі – впроваджувати міжнародні стандарти хеджування кредитних, валютних, фондових ризиків; розбудовувати системи корпоративного управління емітентів цінних паперів; забезпечувати транспарентність фінансової та інтегрованої звітності, імплементувати план протидії *BEPS* (англ. *Base Erosion and Profit Shifting* - розмивання оподаткованої бази й виведення прибутку з-під оподаткування).

Надано дефініцію валютної кризи як різкого порушення обмінного паритету, знецінення національної валюти окремої країни, єдиної валюти економічного союзу, світової резервної валюти тощо за короткий проміжок часу після періоду відносно тривалої стабільності валютного обмінного курсу. Джерелом валютної кризи може бути банківська система, бюджетна сфера, внутрішній і зовнішній державний борг, платіжний баланс, а канали впливу чинників можуть бути ізольованими і комбінованими (подвійними, потрійними тощо). Надано оцінку ретроспективам чотирьох валютних криз, які мали місце з моменту отримання Україною незалежності, діагностовано їх модель: 1992-1993 роки – перша, 1998-1999 роки - змішана (синтез першої і третьої моделей), 2008-2009 роки – третя, 2014-2015 роки – друга. Найбільш гострою була перша криза, порівняно з нею темпи знецінення національної валюти під час другої і четвертої кризи були більше ніж втричі меншими, найбільш м'якою виявилася третя криза, коли відбулося знецінення гривні у півтора рази.

Регулятори і важелі антикризової політики визначено як систему взаємопов'язаних механізмів державного та ринкового регулювання, орієнтованих на забезпечення стабільності курсу національної валюти, її зовнішньої та внутрішньої конвертованості, додатного сальдо платіжного балансу, зростання офіційних валютних резервів, стимулювання експортного потенціалу країни. Основною метою антикризової політики у сфері валютно-фінансових відносин є раннє попередження кризи. Вибір регуляторів і важелів має залежати від моделі розвитку кризових явищ на валютному ринку, різноманіття яких зводиться до домінування певних чинників – по-перше, економічних (урівноваження платіжного балансу, узгодження таргетів грошово-кредитної та валютної політики НБУ), по-друге – неекономічних (військово-політичних, поведінкових, психологічних), по-третє – зовнішнього впливу. Систематизовано основні об'єкти антикризової політики на валютному ринку, які реалізуються в реальному і фінансовому секторах національної економіки і покликані усунути диспропорції між обсягами експорту і імпорту, сукупним попитом і сукупною пропозицією, попитом на іноземну валюту та її пропозицією тощо.

Валютний ринок досліджено скрізь призму поведінкової індивідуальності його суб'єктів, яка визначається рівнем їх інтелекту, знань, компетенцій, емоційністю, соціально-психологічними факторами тощо і зводиться до дослідження залежності «стимул-реакція», а також рекурсивних функцій: впливаючої, яка може бути фактором зміни валютного курсу та інших макроекономічних показників, та когнітивної, яка є результатом суб'єктивної оцінки економічними суб'єктами об'єктивних змін на грошово-кредитному і валютному ринку. Розглянуто можливості застосування до регулювання валютного ринку окремих течій біхевіоризму: теорій обмеженої раціональності, психологічної економіки, перспектив, патерналізму.

Проведено діагностику поведінки суб'єктів валютного ринку національної економіки скрізь призму їх довіри до національної валюти, долару США та євро, а також моделювання взаємозв'язку курсових очікувань на рік вперед із фактичним поточним валютним курсом і фактичним курсом долару США через 12 місяців. Залежність фактичного валютного курсу ($ФК_{1\text{кв. 2018-2 кв. 2020}}^{12}$) від валютних очікувань ($ВО_{1\text{кв. 2018-2 кв. 2020}}$) має вигляд:

$$ФК_{1\text{кв. 2018-2 кв. 2020}}^{12} = -1,047 * ВО_{1\text{кв. 2018-2 кв. 2020}} + 56,385, \quad R^2 = 0,5782 \quad (4)$$

Від'ємне значення коефіцієнта (-1,047), що за модулем перевищує 1, перед множителем, представленим валютними очікуваннями, означає, що прогнози суб'єктів валютного ринку виявилися діаметрально протилежними, компенсованими високим рівнем вільного члена - 56,385 грн./дол. США.

Статистично доведено залежність курсових очікувань від поточної ситуації на валютному ринку, динаміки курсу долару США та «надбавки за страх знецінення гривні». При цьому фактичний рух валютного курсу на часовому обрії 12 місяців виявляється діаметрально протилежним курсовим очікуванням

суб'єктів валютного ринку, які не виправдовуються, і свідчить про ірраціональність їх поведінки.

В основу зміцнення економічної безпеки на валютному ринку доцільно покласти узгоджене проведення монетарної, валютної, бюджетно-податкової, структурно-інвестиційної політики, проведення м'якої дедоларизації, використання похідних фінансових інструментів і міжнародного кредитування.

ВИСНОВКИ

Основний результат дисертаційної роботи полягає у розробці теоретичних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки. Зміст основних висновків і рекомендацій полягає у такому:

1. Формалізовано системний підхід до обґрунтування категорії національної економіки як великої господарської саморегульованої системи та основні принципи її функціонування. Систематизовано ознаки класифікації національних економік як об'єктів регулювання, визначено причинно-наслідкові зв'язки між відкритістю національної економіки та відкритою національною економікою. Узагальнено основні складові відкритості національної економіки, моделі відкритої економіки та показники, які їх характеризують.

2. Систематизовано форми і методи регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки. Виокремлено переваги і недоліки відкритих економік. Узагальнено ендогенні та екзогенні фактори, які впливають на формування відкритої економіки в Україні, показано, що відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС регулювання валютного ринку має здійснюватися, виходячи із вимоги його лібералізації. Формалізовано валютний ринок як підсистему національної економіки, як складну відкриту нерівноважну систему, а також визначено особливості відкритого валютного ринку та механізмів його регулювання як динамічних інститутів, які потужно розвиваються одночасно з виникненням нових об'єктів.

3. Обґрунтовано авторську дефініцію механізмів регулювання валютного ринку національної економіки як складної відкритої системи. Ідентифіковано об'єкти валютного регулювання, визначено їх кількісні індикатори, які знаходяться у діалектичній єдності з якістю механізмів валютного регулювання, а їх гармонійна взаємодія суттєво впливає на темпи економічного зростання. Обґрунтовано концепцію удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки в частині мети, методологічної основи, середовища регулювання валютного ринку, напрямів дослідження, очікуваних результатів.

4. Проведено діагностику статичних і динамічних показників відкритості національної економіки на основі інтегрального індексу. Встановлено, що за індивідуальною відкритістю національних економік країн світу вони об'єднані у чотири групи. Україна входить до групи країн з середньою відкритістю економіки, найнижчу оцінку вона має за показником «відкритість торгівлі», найбільш високу – за показником режиму торгівельної політики. Вищою за

середню є оцінка відкритості національної економіки для прямих іноземних інвестицій, нижчою – за відкритістю торговельної інфраструктури.

5. Визначено особливості валютного ринку як об'єкта регуляторної політики держави в умовах відкритості національної економіки. Виділено інституціональні чинники формування відкритої економіки України, пов'язані зі зміною вектору відкритості шляхом розвороту від співпраці з колишніми пострадянськими країнами (країнами СНД) до країн Європи та Азії. Виділено три етапи формування відкритої економіки України за критерієм арифметичного знаку і динаміки сальдо експорту та імпорту товарів. Доведено, що наприкінці третього етапу, який розпочався у 2015 році, національна економіка адаптувалася до нових умов, визначених Угодою про Асоціацію з ЄС, і демонструвала наявність передумов для подальшого зростання до початку військової агресії РФ.

6. Проведено оцінку стану і перспектив регулювання валютного ринку національної економіки в умовах інтеграції до ЄС. Аргументовано, що у поточний час основною задачею валютно-курсової політики НБУ є забезпечення стабільності цін, а додатковою – вплив на обмінний курс гривні для поглинання його надмірної волатильності, а також для захисту від зовнішніх шоків і збурень. Виявлено допоміжну роль валютних інтервенцій як інструментів грошово-кредитної політики при пріоритеті облікової ставки. Доведено зміцнення інституціональної спроможності валютного регулювання в Україні в умовах вступу до ЄС через розвиток правового забезпечення, позитивний вплив на стан платіжного балансу, імплементацію угоди *BEPS*.

7. Доведено доцільність лібералізації валютного регулювання та формалізовано трансмісійні механізми її впливу на функціонування національної економіки. Визначено основні імпульси лібералізації валютного регулювання, а також канали їх передавального впливу (поширення) на національну економіку через валютний та суміжні ринки. Розроблено заходи з усунення перешкод ефективного впливу на функціонування національної економіки трансмісійних механізмів лібералізації валютного регулювання на інвестиційному ринку, у реальному та фінансовому секторах.

8. Запропоновано стратегічні та антикризові механізми валютного регулювання і безпеки національної економіки. Надано дефініцію валютних криз, визначено джерела і ретроспективи їх виникнення, які мали місце з моменту отримання Україною незалежності, діагностовано їх моделі. Розроблено методичні підходи до розробки і реалізації антикризової політики у сфері валютно-фінансових відносин на основі ранньої діагностики і попередження кризи. Систематизовано основні об'єкти антикризової політики на валютному ринку, які реалізуються в реальному і фінансовому секторах національної економіки. Обґрунтовано критерії вибору регуляторів і важелів антикризової політики залежно від моделі розвитку валютних криз з пріоритетом економічних інструментів порівняно з адміністративними.

9. Обґрунтовано інноваційні та поведінкові механізми валютного регулювання національної економіки на основі поведінкової індивідуальності суб'єктів валютного ринку, використання залежності «стимул-реакція»,

рекурсивних функцій. Показано, що поведінка суб'єктів валютного ринку може носити реактивний характер, коли їх можливість прийняття рішень є обмеженою, та рефлексивний характер, коли вибір є вільним і усвідомленим. Доведено, що лібералізація валютних відносин в Україні створює умови для поширення рефлексивної поведінки і рефлексивного управління на валютному ринку як з боку економічних суб'єктів, так і національного регулятора.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях інших держав, що входять до ОЕСР

1. **Tereshchenko O. V.** Currency market and mechanisms of its regulation in the system of economic security of the state. *Three Seas Economic Journal*. 2022. Vol. 3 No. 1. pp. 182-188. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2022-1-26> (0,69 друк. арк.)

Статті у фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз

2. **Терещенко О. В.** Системний підхід до обґрунтування категорії «механізми регулювання валютного ринку національної економіки». *Актуальні проблеми економіки*. 2020. № 8(230). С. 114-123. DOI: 10.32752/1993-6788-2020-1-230-114-122 (0,82 друк. арк.).

3. Косова Т. Д., **Терещенко О. В.** Поведінковий підхід до регулювання економічних процесів на валютному ринку та їх моделювання. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 47 – 52. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.8.47 (0,82 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано інструментарій регулювання економічних процесів на валютному ринку на основі їх моделювання та поведінкового підходу (0,41 друк. арк.)*

4. Косова Т. Д., **Терещенко О. В.** Трансмісійні механізми впливу лібералізації валютного регулювання на функціонування національної економіки: інвестиційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 16. С. 26 – 32. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.16.26 (0,86 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано концептуальні засади лібералізації валютного регулювання в Україні (0,43 друк. арк.)*

5. Косова Т.Д., **Терещенко О.В.** Регулятори і важелі антикризової політики держави у сфері валютно-економічних відносин. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. № 4(84). С. 19-26. <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-4-3> (0,84 друк. арк.). *Особистий внесок: реалізовано системний підхід до розробки і реалізації антикризової політики держави у сфері валютно-економічних відносин, а також вибору відповідних регуляторів і важелів (0,42 друк. арк.)*

6. **Терещенко О. В.** Режим валютного курсу як об'єкт регуляторної політики держави в умовах відкритості національної економіки. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. № 1(87). С. 39-44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2022-1-5> (0,60 друк. арк.)

Матеріали науково-практичних конференцій

7. **Терещенко О. В.** Антикризова політика держави у сфері валютно-економічних відносин: проблеми і перспективи. *Сучасна національна економіка країни: проблеми, дослідження, перспективи*. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (20 жовт. 2017 р., м. Київ). К.: НАУ, 2017. С. 102-104. (0,15 друк. арк.)

8. **Терещенко О. В.** Стратегічні імперативи дедоларизації національної економіки. *Innovation management in marketing: modern trends and strategic imperatives*. International scientific-practical conference (April, 12-13th, 2018, Poznan, Poland). К.: НАУ, 2018. С. 297-299. (0,15 друк. арк.)

9. **Терещенко О. В.** Маркет-мейкери як суб'єкти регулювання валютного ринку. *Global marketing: analysis and challenges of our time*. International scientific-practical conference (May, 16-17th, 2019, Batumi, Georgia). К.: НАУ, 2019. С. 237-238. (0,15 друк. арк.)

10. **Терещенко О. В.** Інноваційні валюти: проблеми державного регулювання їх обігу та формування *cash-less* економіки. Глобальний маркетинг: аналіз і виклики сучасності: Матеріали II Міжн. наук.-практ. конф. (22 трав. 2020 р., м. Київ). К.: НАУ, 2020. С. 143-145. (0,15 друк. арк.)

11. **Терещенко О. В.** Курсові очікування і таргети валютної політики НБУ в системі регулювання національної економіки. *World science: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. (11-13 August 2021, Toronto, Canada). Pp. 475-481. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/08/WORLD-SCIENCE-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-11-13.08.21.pdf> (0,35 друк. арк.)

12. **Терещенко О.В.** Лібералізація національної економіки та валютні обмеження: діалектика взаємозв'язку. *Реформування економічного та соціального розвитку суспільства*. Матер. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 1-2 жовт. 2021 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. С. 22-26. (0,24 друк. арк.)

13. Kosova T., **Tereshchenko O.**, Tiesheva L. Mechanisms of Currency Regulation of the National Economy in the Conditions of European Integration of Ukraine. *Proceedings of the International Conference on Business, Accounting, Management, Banking, Economic Security and Legal Regulation Research (BAMBEL, August 26-27, 2021, Kyiv)*. Series: Advances in Economics, Business and Management Research, 42-47. <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.210826.008> (0,48 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано механізми валютного регулювання національної економіки в умовах євроінтеграції України* (0,16 друк. арк.)

14. **Терещенко О. В.** Теорія біхевіоризму як інструмент дослідження національної економіки та валютного ринку. Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення: матер. II Міжн. наук.-практ. конф. (21 жовт. 2021 р., м. Київ). К.: НАУ, 2021. Т. II. С. 282-284. (0,20 друк. арк.)

АНОТАЦІЯ

Терещенко О.В. Механізми регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. - Національний авіаційний університет МОН України, Київ, 2023.

Основний результат дисертаційної роботи полягає у розробці теоретичних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки. З позицій теоретико-методичних засад використано системний підхід до обґрунтування категорії «механізми регулювання валютного ринку національної економіки»; систематизовано форми і методи регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки; обґрунтовано концепцію удосконалення механізмів регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки. В аналітичній частині дослідження проведено діагностику статичних і динамічних показників відкритості національної економіки; визначено особливості валютного ринку як об'єкта регуляторної політики держави в умовах відкритості національної економіки; проведено оцінку стану і перспектив регулювання валютного ринку національної економіки в умовах інтеграції до ЄС. Результатом дисертації є розробка науково-практичних рекомендацій щодо: лібералізації валютного регулювання, формалізації трансмісійних механізм впливу валютного ринку на функціонування національної економіки, використання стратегічних та антикризових механізмів валютного регулювання для забезпечення безпеки національної економіки, застосування інноваційних та поведінкових механізмів валютного регулювання національної економіки.

Ключові слова: механізми, антикризові, інноваційні, поведінкові, регулювання, валютний ринок, відкритість, національна економіка, лібералізація, безпека

SUMMARY

Tereshchenko O. V. Mechanisms of regulation of the foreign exchange market in conditions of openness of the national economy. – Qualifying scientific work published as a manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Economics (Ph.D.), by specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. National Aviation University Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2023.

The main result of the dissertation consists in the development of theoretical provisions, methodological foundations and practical recommendations for improving the mechanisms of currency market regulation in conditions of openness of the

national economy. The content of the main conclusions and recommendations is as follows:

A systematic approach to justifying the category of the national economy as a large economic self-regulatory system, as well as the main principles of its functioning, is formalized. The features of the classification of national economies as objects of regulation are systematized, the cause-and-effect relationships between the openness of the national economy and the open national economy are determined. Forms and methods of currency market regulation in conditions of openness of the national economy are summarized. Advantages and disadvantages of open economies are highlighted. Endogenous and exogenous factors influencing the formation of an open economy in Ukraine are singled out, and it is shown that, according to the Association Agreement with the EU, regulation of the foreign exchange market should be carried out based on the requirement of its liberalization. The foreign exchange market is formalized as a subsystem of the national economy, the definition of an open foreign exchange market is given.

The diagnosis of static and dynamic indicators of the openness of the national economy was carried out based on the methodology of the International Chamber of Commerce based on an integral index. It was established that according to the individual openness of the national economies of the countries of the world, they are united into four groups: the highest openness, openness above the average, average openness, below the average openness. It has been proven that Ukraine belongs to the group of countries with an average openness of the economy. The peculiarities of the foreign exchange market as an object of the regulatory policy of the state in the conditions of the openness of the national economy are determined. An assessment of the impact of the openness of the national economy and the currency market on national security was carried out using the sub-index of foreign economic security.

An assessment of the state and prospects of regulation of the foreign exchange market of the national economy in the conditions of integration into the EU was carried out. It is argued that currently the main objective of the NBU's exchange rate policy is to ensure price stability, and an additional one is to influence the hryvnia exchange rate to absorb its excessive volatility, as well as to protect against external shocks and disturbances. The strengthening of the institutional capacity of currency regulation in Ukraine under the conditions of accession to the EU through the development of legal support, a positive impact on the state of the balance of payments, and the implementation of the BEPS agreement has been proven. The expediency of currency regulation liberalization has been proven and the transmission mechanisms of its influence on the functioning of the national economy have been formalized.

Strategic and anti-crisis mechanisms of currency regulation and security of the national economy are proposed. The definition of the currency crisis is provided, its sources are determined, and the content of the anti-crisis policy in the sphere of currency and financial relations is substantiated. The main objects of anti-crisis policy on the foreign exchange market, which are implemented in the real and financial sectors of the national economy, are systematized. It is proved that the choice of regulators and levers should depend on the model of development of crisis phenomena

on the foreign exchange market, while the anti-crisis policy of the state in the sphere of monetary and financial relations should strengthen and supplement the effect of market mechanisms, giving priority to economic regulators and levers. Innovative and behavioral mechanisms of currency regulation of the national economy are substantiated. It is shown that the behavior of currency market subjects can be reactive when their ability to make decisions is limited. It has been proven that the liberalization of currency relations in Ukraine creates conditions for the spread of reflexive behavior and reflexive management on the currency market both on the part of economic entities and the national regulator.

Key words: *mechanisms, anti-crisis, innovative, behavioral, regulation, currency market, openness, national economy, liberalization, security*